

УДК 386:681.3

КРЕГУЛ І.Ю., здобувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЮНЕСКО В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** У статті досліджено поняття, сутність, модель та структуру організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО, який доцільно використовувати для удосконалення сфери правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні.*

***Аннотация.** В статье исследованы понятие, сущность, модель и структура организационно-правового механизма сотрудничества Украины с ЮНЕСКО, который целесообразно использовать для усовершенствования сферы правового обеспечения развития информационного общества в Украине.*

***Summary.** The determination of concept, essence, model and structure of the organizational and legal mechanism of the cooperation between Ukraine and UNESCO, which should be used to improve the sphere of legal provision the development of information society in Ukraine, has been investigated in this article.*

***Ключові слова:** організаційно-правовий механізм, співробітництво України з ЮНЕСКО, сфера правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні, суспільства знання, інформаційне право.*

Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” [1] ставить завдання розширення співпраці України з провідними міжнародними організаціями щодо розвитку інформаційного суспільства. Одним з основних орієнтирів науки “інформаційне право” постає виконання досліджень в напрямі розробки організаційно-правових засад міжнародного співробітництва України у сфері розвитку інформаційного суспільства. Таким чином, тема статті є вельми актуальною.

Проведений аналіз наукових досліджень в галузі інформаційного та адміністративного права дозволяє дійти висновку, що в роботах І.В. Арістової [2, 3] здійснюється постановка завдання щодо активізації зусиль наукової спільноти України, передусім вчених-юристів, у напрямку створення правового підґрунтя розвитку інформаційного суспільства в Україні до суспільств, побудованих на знаннях. Зокрема, йдеться про зважене використання в Україні організаційно-правового механізму ЮНЕСКО щодо розбудови суспільств знань. У межах даної роботи здійснюється спроба поглиблення зазначених досліджень в напрямі розробки організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Мета статті – обґрунтувати та дослідити сутність, модель та структуру організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні, використання якого дозволить формувати та удосконалювати правове забезпечення розбудови суспільств, заснованих на знанні.

Аналіз положень Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” [1] дозволив переконатися в існуванні певної невизначеності у законодавстві щодо наступних понять: “механізми інтеграції України у світовий інформаційний простір”; “механізми реалізації Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”; “механізм активної міжнародної співпраці з питань інформаційного суспільства”. Наприклад, механізмами

інтеграції України у світовий інформаційний простір постають напрями міжнародної співпраці, в той же час до механізмів реалізації Основних засад розвитку інформаційного суспільства відноситься механізм активної міжнародної співпраці з питань інформаційного суспільства. Отже, законодавець під механізмами, скоріше за все, мав на увазі напрями розвитку, діяльності у формі співробітництва, міжнародної співпраці, використовуючи поняття “механізм” як синонім.

Водночас, слід підкреслити, що зазначені механізми (напрями) постають лише частиною організаційно-правових основ розвитку інформаційного суспільства в Україні, до яких (крім механізмів) відносяться, по-перше, інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення; по-друге, відповідні об’єднання громадян [1]. На нашу думку, помилкою законодавця є те, що нічого не сказано про правове забезпечення (зазначено лише інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення). Такий вільний підхід законодавця до використання понять не поліпшує стан правового регулювання суспільних відносин на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства в Україні та потребує уточнення. Отже, відповідно до мети роботи спробуємо визначитися з організаційно-правовим механізмом співробітництва України з ЮНЕСКО в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Зважаючи на склад першої частини організаційно-правових основ розвитку інформаційного суспільства в Україні (інституційне, організаційне, ресурсне забезпечення) та визнаючи важливість обов’язкового включення до цього складу “правового забезпечення”, вважалося за доцільне такий самий підхід здійснити під час визначення складу організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО. Отже, складовими частинами зазначеного механізму постають: правове, інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення співробітництва України з ЮНЕСКО. Усвідомлюючи значення дослідження усіх складових механізму та одночасно значний обсяг такої роботи, вважалося за доцільне акцентувати увагу на дослідженні лише двох перших складових – правового та інституційного забезпечення. Слід зазначити, що правове забезпечення розглядається як система нормативно-правових актів (національних та міжнародних), які закріплюють цілі, завдання, функції, принципи діяльності співпрацюючих інституцій, а також їх повноваження та відповідальність. Під інституційним забезпеченням співробітництва у роботі розуміється система інституцій (державних, громадських, міжнародних), які співпрацюють. У роботі стверджується, що між правовим та інституційним забезпеченням мають існувати прямі та зворотні зв’язки: з одного боку, правове забезпечення постає підґрунтям інституційного забезпечення, з іншого, будь-які зміни в інституційному забезпеченні потребують коригування правового забезпечення.

На нашу думку, під організаційним забезпеченням співробітництва України з ЮНЕСКО слід розуміти управлінські інструменти – функції, принципи, методи та форми соціального управління (державного, суспільного, міжнародного). Що стосується ресурсного забезпечення, то вважаємо, що мова повинна йти про матеріально-технічне, фінансове, інформаційне та кадрове забезпечення. Безумовно, у подальших наукових дослідженнях необхідно дослідити і ці два види забезпечення зазначеного співробітництва.

Виходячи із того, що співробітництво України (як держави-члена міжнародної організації ЮНЕСКО з 1954 р.) з ЮНЕСКО традиційно здійснювалося в трьох областях – науки, культури та освіти, вважаємо за доцільне зазначити, що нові умови сьогодення – впровадження у життя світової спільноти концепції ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства в напрямі “суспільств знань” – вимагають коригування

областей співробітництва. Враховуючи, передусім, гуманізаційний характер концепції “суспільств знань”, принципи розбудови, складові підґрунтя суспільств знань (знання, права людини, співробітництво), а також появу нових суспільних відносин (передусім інформаційних), які потребують зваженого правового регулювання, у роботі пропонується наступне. Ввести у науковий обіг поняття “сфера правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства”, а також розглядати сферу правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства у напрямі суспільств знань новою областю співробітництва будь-якої країни (у тому числі й України) з міжнародною організацією ЮНЕСКО.

Для всебічного дослідження організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО пропонуємо здійснити класифікацію цього механізму за критерієм належності інституцій та їх правового забезпечення до України або ЮНЕСКО. Отже, внаслідок такого структурування механізм як системне утворення буде складатися із двох взаємопов’язаних складових: перша складова – внутрішня – система національних інституцій та правових засад їх створення й функціонування (державні та недержавні); друга складова – зовнішня – система інституцій ЮНЕСКО (міждержавні та міжнародні неурядові інституції) та правові засади їх створення та функціонування.

Переходячи до аналізу внутрішньої частини ОПМС, доцільно, на нашу думку, з огляду на позиції теорії права з’ясувати сутність загального поняття “організаційно-правовий механізм”. Однак, у зв’язку з тим, що безпосередньо визначення даного поняття у літературі не наводиться, пропонуємо визначитися з наступним, більш широким поняттям “механізм держави”. Наприклад, у роботі О.Ф. Скакун знаходимо наступне визначення: “засобом реалізації мети держави є його завдання; способом реалізації завдань держави служать його функції, а способом реалізації функцій держави виступає механізм держави” [4, с. 128]. Визначаючи поняття “механізм держави”, О.Ф. Скакун підкреслює, що це “цілісна, ієрархічна, реально працююча система державних органів, підприємств, установ, за допомогою яких здійснюється державна влада і реалізуються функції держави” [4, с. 128].

Однак, поняттям “механізм держави” охоплюється лише діяльність державних органів по виконанню функцій держави. У межах нашої роботи виникає логічне питання щодо діяльності недержавних інституцій в Україні, які співробітничать з ЮНЕСКО (наприклад, асоційованих шкіл ЮНЕСКО та Українського клубу ЮНЕСКО). На нашу думку, таким об’єднуючим поняттям і постає поняття організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО (внутрішня частина), який доцільно визначити як інтегративне утворення із цілісної, ієрархічної, реально працюючої системи державних органів, підприємств та установ, за допомогою яких здійснюється державна влада і реалізується державна функція міжнародного співробітництва України з ЮНЕСКО, а також із системи національних недержавних інституцій, які співробітничать з ЮНЕСКО з метою розвитку інформаційного суспільства у напрямі до суспільств знань.

Безпосередній аналіз інституцій внутрішньої складової організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО пропонуємо почати з Міністерства закордонних справ України (далі – МЗС України), адже воно постає центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [5]. МЗС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади щодо формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин України. Аналіз завдань МЗС України дозволив акцентувати увагу на основних з них, які важливі для нашого дослідження: 1) формування та

реалізація державної політики у сфері зовнішніх зносин України; 2) забезпечення впровадження зовнішньополітичної діяльності держави; 3) забезпечення проведення зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, правових, наукових та інших зв'язків з іноземними державами, міжнародними організаціями, та здійснення аналізу відповідних тенденцій у цих сферах; 4) участь у забезпеченні розвитку міжнародно-правової бази співробітництва України з членами міжнародного співтовариства.

Аналізуючи історію взаємовідносин між ЮНЕСКО та Україною (УРСР), з'ясовано, що з метою координації діяльності національних інституцій в рамках співробітництва з ЮНЕСКО у 1956 році було створено Міжвідомчу комісію у справах ЮНЕСКО. До речі, з грудня 1962 року в Парижі функціонує Постійне представництво України при ЮНЕСКО. А вже з метою забезпечення активної участі України в діяльності ЮНЕСКО, визначення стратегії основних напрямів і пріоритетів такої участі Указом Президента України від 9 листопада 1995 року № 1022 колишню Комісію було перетворено на Національну комісію України у справах ЮНЕСКО. Наступним Указом Президента України від 26 березня 1996 року № 212 [6] було затверджено Положення про Національну комісію України у справах ЮНЕСКО, що визначає її загальноправовий статус, цілі, завдання, склад та форми роботи.

Так, Національна комісія України у справах ЮНЕСКО (далі – Комісія) є постійно діючим міжвідомчим органом при Міністерстві закордонних справ України, створеним з метою забезпечення участі України в діяльності ЮНЕСКО, виходячи з міжнародних зобов'язань України як члена ЮНЕСКО.

Серед основних завдань Комісії визначаються наступні. По-перше, координація та сприяння діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, організацій та установ, пов'язаної з їхньою участю в програмах ЮНЕСКО. По-друге, міжнародне співробітництво в рамках ЮНЕСКО та сприяння вирішенню актуальних проблем розвитку України в гуманітарній сфері; розширення багатостороннього та двостороннього міжнародного співробітництва України в галузі освіти, науки, культури. По-третє, забезпечення робочих зв'язків зі структурними підрозділами Секретаріату ЮНЕСКО, національними комісіями іноземних держав у справах ЮНЕСКО, міжнародними неурядовими організаціями, що співробітничать з ЮНЕСКО, з метою створення умов для розвитку міжнародного співробітництва національних державних органів, установ та організацій у сферах діяльності ЮНЕСКО та ін. [6].

Водночас, для виконання поставлених завдань Комісії надано відповідні права, до яких відносяться наступні: 1) вносити з питань своєї компетенції пропозиції до державних органів; 2) самостійно чи у співпраці з державними органами, установами та організаціями здійснювати необхідні заходи для забезпечення участі України в ЮНЕСКО; 3) створювати відповідні підкомісії чи робочі групи, а також вносити за погодженням з Міністерством закордонних справ України пропозиції до державних органів щодо представників України у керівних органах ЮНЕСКО та її міжурядових комітетах з довгострокових програм та ін.

Для реалізації деяких з довгострокових програм ЮНЕСКО в Україні створено і діють національні комітети, комісії та міжнародні центри. Наприклад, на виконання Міжурядової програми ЮНЕСКО “Інформація для всіх” (далі – Програма) Постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 р. № 969 [7] Національним координатором (далі – координатор) цієї Програми було призначено Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем Національної академії наук України (далі – НАН України) та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту

України. Координатор провадить діяльність відповідно до загальних рекомендацій ЮНЕСКО в галузі створення та розвитку інформаційного суспільства, систем інформації та комунікації; на нього покладається виконання завдань, спрямованих на реалізацію в Україні Міжурядової програми ЮНЕСКО “Інформація для всіх”. До речі, на базі Центру функціонує кафедра ЮНЕСКО “Нові інформаційні технології в освіті”, філіали кафедри створено у ряді регіонів України.

Для виконання Програми перед Координатором поставлено ряд завдань: 1) забезпечення реалізації основних напрямів Програми; 2) сприяння інформаційному обміну і проведенню консультацій за такими напрямами Програми, як інформаційне суспільство та інформаційні магістралі; 3) забезпечення широкого доступу до інформаційних джерел; 4) підготовка пропозицій щодо розроблення державних цільових програм, спрямованих на реалізацію основних напрямів Програми; 5) узагальнення досвіду роботи з побудови інформаційного суспільства в Україні за основними напрямами Програми та ін. [7].

Указом Президента України від 25 травня 1994 року № 252/94 “Про Міжнародну асоціацію академій наук” [8] на підтримку рішення академій наук ряду держав щодо заснування Міжнародної асоціації академій наук та з метою створення в Україні умов для її діяльності, розвитку наукової інтеграції, сприяння громадській активності у цій сфері Міжнародну асоціацію академій наук (яка діє на базі НАН України) визнано як міжнародну неурядову самоврядну організацію. У квітні 2003 року її було включено до категорії міжнародних неурядових організацій, що мають статус офіційних партнерських стосунків з ЮНЕСКО.

Крім того, на сьогодні в Україні у вищих навчальних закладах Києва, Харкова, Донецька, Одеси діють 14 кафедр ЮНЕСКО. Проекти, над якими вони працюють, стосуються розв’язання найскладніших проблем глобального характеру: культура миру, права людини, інформаційні та комунікаційні технології в освіті, превентивна освіта, екологія, сталий розвиток тощо. Участь українських вищих навчальних закладів у відповідній Програмі ЮНЕСКО сприяє розвитку їх міжнародної співпраці та інтеграції вітчизняної вищої освіти і науки у світові науково-освітні процеси. В Україні функціонує Мережа асоційованих шкіл ЮНЕСКО, яка об’єднує 63 загальноосвітні школи із різних міст нашої країни, що реалізують проекти відповідно до програмної діяльності ЮНЕСКО.

Також необхідно зазначити, що 16 листопада 1990 року в Україні була створена Українська асоціація клубів ЮНЕСКО, яка об’єднує близько 50 таких клубів. Мета діяльності Асоціації – цілі ЮНЕСКО, викладені в її Статуті, а саме: сприяти зміцненню миру та безпеки шляхом співробітництва у сферах освіти, науки та культури в інтересах забезпечення справедливості, законності та прав людини, а також основних свобод, проголошених у Статуті ООН. У липні 1991 року у м. Дакар (Сенегал) під час третього Всесвітнього конгресу клубів, центрів та асоціацій ЮНЕСКО Українська асоціація клубів ЮНЕСКО стала членом Всесвітньої федерації клубів, центрів та асоціацій ЮНЕСКО.

До висновків.

На сьогодні організаційно-правовий механізм співробітництва України з ЮНЕСКО складають наступні інституції: Міністерство закордонних справ України; Національна комісія України у справах ЮНЕСКО; Національний координатор; Міжнародна асоціація академій наук; кафедри ЮНЕСКО в Україні; система асоційованих шкіл ЮНЕСКО в Україні; Українська асоціація клубів ЮНЕСКО. Аналіз завдань, функцій, повноважень цих структур переконливо свідчить про конструктивність нашої пропозиції щодо включення їх до зазначеного механізму співробітництва.

Аналізуючи структуру ЮНЕСКО, нами було з'ясовано систему інституцій, які як безпосередньо входять до складу ЮНЕСКО, так і співпрацюють з Організацією на договірній основі. По-перше, Генеральна конференція (Президія, Комітет з штаб-квартири, Комітет з кандидатур, Комітет з перевірки повноважень, Юридичний Комітет). По-друге, Виконавча рада. По-третє, Секретаріат із центральним апаратом (зокрема, Генеральний директор та його Бюро, програмні сектори, центральні служби) та розвинутою мережею структурних підрозділів ЮНЕСКО (кластерні бюро, регіональні бюро, національні офіси, бюро зв'язку, регіональні центри) та асоційованих підрозділів (діють на договірній основі) – система асоційованих шкіл ЮНЕСКО, клуби ЮНЕСКО тощо. По-четверте, Проектно-переговорна група. По-п'яте, національні комісії іноземних держав у справах ЮНЕСКО. По-шосте, міжнародні неурядові організації, що співробітничать з ЮНЕСКО (наприклад, Міжнародний інститут планування освіти та Міжнародне бюро освіти). Слід зазначити, що правові засади створення й функціонування інституцій ЮНЕСКО, їх права, обов'язки, завдання, принципи та функції визначено у Статуті ЮНЕСКО [9].

Усвідомлюючи актуальність проблеми співробітництва України з ЮНЕСКО у сфері правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні, вважаємо за необхідне провести подальші наукові дослідження, пов'язані з використанням організаційно-правового механізму співробітництва України з ЮНЕСКО, з метою удосконалення правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні в напрямі суспільства знань.

Використана література

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
2. Арістова І.В. Методологічні засади розбудови суспільства знань / І.В. Арістова // Правова інформатика. – 2008. – № 3. – С. 10 – 17.
3. Арістова І.В. Організаційно-правові механізми ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства: орієнтир для України / І.В. Арістова // Правова інформатика. – 2009. – № 1 (21). – С. 17-21.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О.Ф. Скакун. – [Вид. 2-е, перероб. і доп.]. – Харків : Еспада, 2009. – 752 с.
5. Про Положення про Міністерство закордонних справ України : Указ Президента України від 06.04.11 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1220.
6. Положення про Національну комісію України у справах ЮНЕСКО : Указ Президента України від 26.03.96 р. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=212%2F96](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=212%2F96)
7. Про національного координатора Міжурядової програми ЮНЕСКО “Інформація для всіх” : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.04 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 31. – Ст. 2066.
8. Про Міжнародну асоціацію академій наук : Указ Президента України від 25.05.94 р. – Режим доступу : [// www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=252%2F94](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=252%2F94)
9. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури від 16 листопада 1945 р. – Режим доступу : [// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_014](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_014)

~~~~~ * * * ~~~~~